

Remissvar SOU 2022:71 Tryggare hem för barn

Sammanfattning

Rädda Barnen har beretts möjlighet att svara på remiss av SOU 2022:71 Tryggare hem för barn. Rädda Barnen kommenterar förslagen utifrån ett barnrättsperspektiv med FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som utgångspunkt. Rädda Barnen har valt att kommentera de delar som är mest relevanta utifrån vårt perspektiv. Vad gäller övriga delar av betänkandet har Rädda Barnen inga synpunkter och varken till- eller avstyrker dessa.

Utredningen har haft i uppdrag att se över delar av föräldrabalkens regler om vårdnadsöverflyttning och adoption för barn placerade i familjehem. Inledningsvis vill Rädda Barnen beklaga att det just nu pågår flera parallella processer – utan samordning, kring utredningar och förslag som syftar till barn i samhällets vård. Det pågår just nu en utredning som syftar till att öka kvaliteten för barn som vårdas utanför hemmet, men även när vården har upphört¹. I mars 2022 kom socialutskottets utredning kring Barnets bästa vid fortsatt vård enligt LVU, Dnr 1416-2021/22². I utredningen behandlades frågan om barnets bästa som ett självständigt rekvisit vid prövning om vård enligt LVU ska upphöra. Utredningen gav förslag på en lagförändring som gav utrymme för just ett sådant rekvisit. Det hade varit intressant att jämföra dessa förslag med de slutsatser som framkommit i utredningen Tryggare hem för barn. Sammantaget kan Rädda Barnen konstatera att de parallella processer och utredningar som sker tenderar att leda till fragmentariska förslag som saknar helhetssyn – vilket leder till minskade förutsättningar att stärka skyddet för barn. Rädda Barnen hade önskat en bredare översyn kring all lagstiftning och reglering som rör barn i samhällets vård, samt vid vårdens upphörande.

Utredningen tar även upp frågor som rör stärkt skydd för barn när det kommer till frågor som rör umgänge – i synnerhet när det finns uppgifter om våld eller en annan allvarlig kränkning. Även här ser Rädda Barnen hur utredningens förslag är alltför fragmentariska. Rädda Barnen hade önskat en översyn av Föräldrabalken kopplat till barns rättigheter – i synnerhet när det kommer till processer som rör vårdnad, boende och umgänge. I samband med att barnkonventionen blev svensk lag gjordes en översyn över hur kompatibel svensk lagstiftning var i förhållande till barnkonventionen³. I denna utredning framkom det hur föräldrabalken inte var förenlig med barns rättigheter enligt barnkonventionen, exempelvis när det kom till just frågan om umgänge. Rädda Barnen anser att det behövs en bredare översyn över hur barns rättigheter kan stärkas i Föräldrabalken. Rädda Barnen ser inte hur de förslag som framkommer i utredningen kommer leda till en förändring föräldrabalken för att skydda barn i utsatta situationer. Rädda Barnen hade både önskat bredare direktiv till utredningen för en sådan översyn, men även mer långtgående förslag än de som framkommit.

Rädda Barnen konstaterar att föräldrars perspektiv givits för stor tyngd i föräldrabalken – vilket riskerar att leda till att barns rättigheter inte tillgodoses. I processer som rör vårdnad, boende och umgänge, är barn

¹ [Barn och unga i samhällets vård - Regeringen.se](https://www.regeringen.se/491010/1/20220308)

² [Microsoft Word - Barnets bästa vid fortsatt vård enligt LVU slutlig justering 220223 MR.docx \(riksdagen.se\)](https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lag/dokument-lagsutskott/microsoft-word-barnets-basta-vid-fortsatt-vard-enligt-lvu-slutlig-justering-220223-mr.docx)

³ [Barnkonventionen och svensk rätt - Regeringen.se](https://www.regeringen.se/491010/1/20140311)

inte rättighetsbärare, och deras rätt att komma till tals, rätt till delaktighet och information, samt att barns bästa ska vara avgörande tillgodoses inte idag. Rädda Barnen ser behov av att utreda barns rätt att få vara egen part i dessa processer samt även deras rätt till juridiskt ombud. Detta är frågor som inte tas upp i utredningen vilket Rädda Barnen beklagar.

Vårdnadsöverflyttning samt prövningen av frågor om vårdnadsöverflyttning

Utredningen har haft i uppdrag att se över, och ta ställning till om förutsättningarna för vårdnadsöverflyttningarna behöver ändras för att tillgodose familjehemsplacerade barns rätt till trygghet och stabilitet. Inledningsvis vill Rädda Barnen understryka vikten av att se över dessa regleringar. Rädda Barnen har i många år uppmärksammat hur barn placerade i familjehem saknar just den trygghet och kontinuitet som särskilt dessa barn behöver. Många barn har idag varit stadigvarande placerade i familjehem i många år utan att det skett en vårdnadsöverflytt. Dessa barn får inte samma rätt till trygga och stabila relationer med vuxna omsorgspersoner, som andra barn – då en familjehemsplacering hastigt kan upphöra.

Sammantaget tillstyrker Rädda Barnen de förslag som presenteras kring vårdnadsöverflyttning. Däremot behöver vissa delar förtydligas och konkretiseras – för att säkerställa att de ambitioner som finns i förslagen får önskad effekt. Förslagen behöver också sättas i sammanhang med andra processer för att stärka barns rätt till trygghet och kontinuitet när det kommer till placering i familjehem samt upphörande av placering.

6.4.3 Omständigheter som redan särskilt beaktas av socialnämnden ska även beaktas av domstolen

Utredningens förslag: De omständigheter som socialnämnden beaktar vid sin bedömning av om en ansökan om vårdnadsöverflyttning ska göras, ska vara samma omständigheter som domstolen ska beakta särskilt vid bedömningen av om en vårdnadsöverflyttning ska ske. I föräldrabalken ska tydliggöras att domstolen vid bedömningen av om vårdnadsöverflyttning ska ske särskilt ska beakta

- barnets och familjehemsföräldrarnas inställning till en vårdnadsöverflyttning,
- barnets relation till familjehemsföräldrarna och deras förmåga att tillgodose barnets behov av en trygg och god uppväxt,
- familjehemsföräldrarnas inställning till och förmåga att tillgodose barnets behov av kontakt med sina föräldrar och andra närstående, och
- barnets relation till sina föräldrar.

Rädda Barnen tillstyrker förslaget. Detta är ett viktigt förslag för att säkerställa en tydlig process där såväl socialnämnden som domstolarna beaktar samma omständigheter i sin bedömning gällande vårdnadsöverflytt.

6.4.6 Stödet till barn, särskilt förordnade vårdnadshavare och föräldrar efter en vårdnadsöverflyttning ska stärkas

Utredningens förslag: Det ska finnas en möjlighet för den kommun som beslutat om en familjehemsplacering att fortsätta bevilja insatser till barnet även efter en vårdnadsöverflyttning.

Rädda Barnen delar utredningens ansats att säkerställa att familjehem får fortsatt stöd och insatser även efter en vårdnadsöverflyttning. Men då förslaget innebär möjligheten för såväl placerings- som bosättningskommun att tillgodose och bevilja insatser, utan en tydlig reglering om ansvar, riskerar förslaget att leda till en ansvarsdiffusion. Rädda Barnen ser en risk att det även fortsatt kommer vara en osäkerhet för familjehem kring när det är möjligt med bistånd från placeringskommunen – och när de behöver söka bistånd från bosättningskommunen. Genom en oklar ansvarsfördelning riskerar även viktig information om barnets utveckling att falla mellan stolarna – exempelvis om placeringskommunen får till sig en orosanmälan, vid en fortsatt biståndsinsats efter vårdnadsöverflytt. Det framkommer i förslaget att det ska finnas möjlighet för placeringskommunen att erbjuda insatser som inte bosättningskommunen kan tillhandahålla. Rädda Barnen bedömer det som att denna formulering behöver förtydligas med vilka insatser som här skulle kunna vara aktuella.

Sammanfattningsvis är det positivt att öka tillgången till stöd och fortsatta biståndsinsatser för familjehem som blivit särskilt förordnade vårdnadshavare. Däremot behöver regleringen även följas av en ökad tydlighet kring ansvar och tillgång för att säkerställa att barn inte faller mellan stolarna.

7.3.2 Talerätt för barn i mål om vårdnadsöverflyttning

Utredningens bedömning: Frågan om talerätt för barn i mål om vårdnadsöverflyttning bör inte närmare övervägas av denna utredning.

Rädda Barnen tillstyrker delvis bedömningen.

Rädda Barnen delar utredningens bedömning om svårigheten att överväga talerätt för barn endast i mål som rör vårdnadsöverflyttning – vilket var ramen för utredningen.

Däremot anser Rädda Barnen att det här behövs göras en större översyn kring talerätt i föräldrabalken, för samtliga ärenden som rör vårdnad, boende och umgänge.

7.3.3 Barn och vårdnadshavare ska ha rätt till biträde vid prövningen av vissa frågor om vårdnadsöverflyttning

7.3.4 I vilka mål ska biträde utses?

Utredningens förslag: Vid prövningen av vissa frågor om särskilt förordnad vårdnadshavare och tillfällig vårdnadshavare ska barnet och barnets vårdnadshavare ha rätt till biträde

Utredningens förslag: Biträde ska kunna utses vid prövningen av frågor om särskilt förordnad vårdnadshavare och tillfällig vårdnadshavare enligt 6 kap. 7–8 a §§ och 10 d § föräldrabalken.

Rädda Barnen tillstyrker delvis förslagen. Däremot anser Rädda Barnen att rätten till biträde inte ska vara begränsad till frågor som rör förordnad vårdnadshavare och tillfällig vårdnadshavare. Rädda Barnen

bedömer att frågan behöver utredas bredare för att överväga möjligheten till biträde för barn i samtliga mål som rör vårdnad, boende och umgänge.

Flera utredningar och rapporter har konstaterat hur domstolar brister i bedömningar för barnets bästa samt att lyfta fram barns röster, som exempelvis Jämställdhetsmyndighetens rapport 2021⁴. Det har även konstaterats att Föräldrabalken är bristfällig i att säkerställa att barns rättigheter blir tillgodosedda i enlighet med barnkonventionen. Detta har exempelvis framkommit i Barnkonventionsutredningen⁵. Rädda Barnen delar inte utredningens bedömning att det är så stor skillnad i målen om särskild förordnad vårdnadshavare och andra mål som rör vårdnad, att det ena skulle berättiga biträde och det andra inte. Rädda Barnen delar bedömningen att det är ett större ingrepp för vårdnadshavare, när rätten utser en särskilt förordnad vårdnadshavare – men för barn är ingreppet lika stort och omfattande oavsett. Barn är alltid i dessa processer helt utelämnade till vuxnas bedömningar och beslut. Nedanstående citat från utredningen menar Rädda Barnen är applicerbart på samtliga mål som rör vårdnad boende och umgänge:

”Det bör ställas särskilt höga krav på rättssäkerhet i domstolsprocesser som handlar om att staten ingriper i den enskildes liv. Bestämmelser om insyn i och representation under processen är exempel på regler som kan trygga förutsättningarna för den enskilde.”

Sammanfattningsvis bedömer Rädda Barnen det som ett steg i rätt riktning att barn ska få möjligheten till biträde i frågor som rör särskilt förordnad vårdnadshavare och tillfällig vårdnadshavare. Däremot delar inte Rädda Barnen utredningens bedömning om skillnaden på dessa och andra processer kring vårdnad i Föräldrabalken. Rädda Barnen ser ett starkt behov av biträde för barn i samtliga processer som rör vårdnad, boende och umgänge, och önskar att frågan hade utretts bredare. På så sätt kan barn bli rättighetsbärare även i dessa mål.

Umgänge

I direktiven för utredningen framkommer att utredningen ska föreslå de författningsförändringar som behövs för att stärka skyddet för barnet i frågor som rör umgänge med en förälder som utövat våld eller gjort sig skyldig till någon annan allvarlig kränkning.

Sammantaget så avstyrker Rädda Barnen de förslag som presenteras i denna del. Även om Rädda Barnen delar bedömningen, och även tillstyrker, vissa delar i förslagen så är utredningens förslag sammantaget långt ifrån tillräckliga för att kunna stärka skyddet för dessa barn. Rädda Barnen är även medvetna om att direktiven till utredningen satte en snäv ram i vilka delar av föräldrabalken som skulle ses över – vilket Rädda Barnen beklagar. Men trots direktiven ser Rädda Barnen att utredningen hade kunnat göra mer för att stärka skyddet för barn. Förslagen som presenteras är alltför vaga och inte tillräckligt långtgående för att stärka barns rättigheter samt stärka skydd för barn i Föräldrabalken. Rädda Barnens bedömning är att

⁴ [Rapport 2022:1 Uppgifter om våld är inget undantag – Redovisning av kartläggning av uppgifter om våld eller andra övergrepp i mål om vårdnad, boende och umgänge \(jamstalldetsmyndigheten.se\)](#)

⁵ [Barnkonventionen och svensk rätt - Regeringen.se](#)

barn idag inte är egna rättighetsbärare i processer som rör vårdnad, boende och umgänge. Rädda Barnen ser inte hur förslagen som presenteras ändrar på den omständigheten. Därmed avstyrker Rädda Barnen utredningens förslag kring umgänge.

Rädda Barnen ser ett stort behov av att barn i processer som rör såväl umgänge, som vårdnad och boende, ska ha rätt till eget juridiskt ombud. Detta till skillnad från utredningens slutsatser att det endast ska vara tillämpligt vid vårdnadsöverflytt till särskild förordnad vårdnadshavare efter exempelvis placering i familjehem.

9.4.2 Utgångspunkten för umgänge ska fortsatt vara barnets bästa

Utredningens bedömning: Det ska inte i lag regleras särskilda situationer när barnet som utgångspunkt inte bör ha rätt till umgänge med en förälder.

Rädda Barnen tillstyrker förslaget. Rädda Barnen delar bedömningen av vikten att i varje fall göra en enskild bedömning om vad som blir bäst för barnet. Att göra regleringar i lag om särskilda situationer när umgänge inte bör ske riskerar också att leda till risker om det handlar om en situation som *inte* är reglerad i lag, då det då kan handla om en risk som inte tas på lika stort allvar – vilket kan påverka domstolens bedömning.

Det är även, liksom utredningen bedömer, viktigt att bedömning om umgänge utgår ifrån barns bästa och barns behov – inte föräldrarna och föräldrarnas behov eller handlingar.

9.4.3 Riktlinjerna för bedömningen av barnets bästa ska omformuleras

9.4.4 Riskbedömningen – en del av helhetsbedömningen

Utredningens förslag: Bedömningen av barnets bästa är en helhetsbedömning av alla omständigheter som är aktuella för det enskilda barnet. Det ska därför inte längre anges att det vid bedömningen av barnets bästa särskilt ska fästas avseende vid några utvalda omständigheter

Utredningens förslag: Risken för att barnet far illa ska vara en del av helhetsbedömningen av vad som är barnets bästa.

Rädda Barnen tillstyrker delvis förslaget. Enligt nuvarande reglering i Föräldrabalken ska domstolen ta särskilt hänsyn vid några utvalda omständigheter. En av dessa är ”barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna”. Rädda Barnen är av uppfattningen att denna definition bör strykas då den inte har bäring i forskning och evidens kring barns behov. Barn har inget generellt behov av en nära kontakt med båda sina föräldrar – det finns många exempel när barn har ett motsatt behov och där barns utveckling och hälsa kan ta skada vid nära kontakt med en förälder.

Vidare framkommer det i förslaget att samtliga omständigheter ska tas bort, och ersättas av en

helhetsbedömning av vad som är bäst för det enskilda barnet. Utredningen föreslår däremot att formuleringen om en riskbedömning kring ”risken för barnet far illa” ska vara kvar och en del i helhetsbedömningen.

Rädda Barnen delar bedömningar att domstolar bör göra en helhetsbedömning om barnets bästa utifrån alla omständigheter som är aktuella och relevanta för det enskilda barnet. Däremot är Rädda Barnens uppfattning att domstolarna ofta saknar rätt kompetens och kunskap för att kunna göra sådana bedömningar – och säkerställa att utfallet från domstolarnas beslut blir just det bästa för det enskilda barnet. Utredningen menar att omständigheterna som redogörs för i Föräldrabalken 6 kap. 2a § riskerar att leda till en disproportionerlig viktning av barnets intressen – då domstolen särskilt tar dessa omständigheter i beaktande. Vidare menar utredningen att lagstiftningen därmed inte är förenlig med Barnkonventionen utifrån hur en bedömning för barnets bästa bör göras. Rädda Barnen vill återigen understryka vikten av att en helhetsbedömning görs. Men de omständigheter som vidare framkommer i lagstiftningen handlar om risken för våld och övergrepp. Rädda Barnen delar inte bedömningen att just dessa omständigheter riskerar en sådan disproportionerlig viktning – utan att just våld och övergrepp kan, ihop med riskbedömning för att barnet far illa, vara med i en riskbedömning som utgör en helhetsbedömning för barnets bästa.

9.4.5 Utbildningsinsatser

Utredningens bedömning: Domstolsverket bör överväga behovet av att genomföra en utbildningsinsats när det gäller riskbedömningar i familjemål.

Som ovan nämnts är Rädda Barnens uppfattning att domstolarnas bedömningar om barns bästa, samt riskbedömningar, ofta är bristfälliga i mål som rör vårdnad, boende och umgänge. Rädda Barnen är inte ensamma om denna bedömning, utan det konstaterades även i en rapport av Jämställdhetsmyndigheten 2021⁶ - som kartlade domstolarnas riskbedömning kring våld i dessa mål.

Rädda Barnen vill se tydliga riktlinjer och krav på kompetenshöjande insatser kring såväl riskbedömningar, barns rättigheter samt barns utsatthet för våld. Formuleringen, som den ser ut i utredningens bedömning, är alldeles för vag. Rädda Barnen ser inga hinder med att Regeringen ställa tydliga krav till Domstolsverket på kompetens och kunskap om barns utveckling och barns rättigheter.

Maria Frisk
Chef för Sverigeprogrammet
Ställföreträdande Generalsekreterare

⁶ [Rapport 2022:1 Uppgifter om våld är inget undantag – Redovisning av kartläggning av uppgifter om våld eller andra övergrepp i mål om vårdnad, boende och umgänge \(jamstalldhetsmyndigheten.se\)](#)

